

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Reden und Arbeiten der Societas Latina - Cod. Karlsruhe 3420, 1-4

49 Vorträge in wörtlicher, meist eigenhändiger Wiedergabe - Cod.
Karlsruhe 3420,1

Sonntag, Karl Gottlob

[Karlsruhe], 1772-1776

[Herzberg, J. G.]: Habet has vius conditio mortalium, ut adversa ex
secundis, secunda ex adversis naseantur, d. 3. Febr. 1776

[urn:nbn:de:bsz:31-99825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-99825)

Locus Pinii:

Habet has vias conditis mortalium, ut adve-
 sa ex secundis, secunda ex adversis nascantur.
 occultat utrorumq; semina Deus. ac plerumq;
 bonorum malorumq; causa sub diversa specie
 latent

Thema inde exorsit:

Haud temeritate aut casu, sed pro-
 videri Numinis cura res humana
 diriguntur

J. G. Herzberg

d. III. Febr

1776.

-2638.III

Oeconomia.

Them. Haud temeritate aut casu, sed provida numinis
cura res humana dirigitur.

P. I. Eorum, qui providentiam e mundo tollunt, ar-
gumenta enumerantur

P. II. Eadem refutantur ac providentiam tollere in-
justum et inhumanum esse, demonstratur

Argumenta Adversariorum

- 1.) partim e Numinis magnitudine esse negant
- 2.) libertati humanae detrimentum afferre
et necessitatem quandam importare
- 3.) experientiam eventusq; docere deniq; res
humanas Deo non esse curae

Rationes diversae

- 1.) regale esse ac plane divinum cuncta et
minima curare.
- 2.) gubernatio Mundi ut sapientissima, ita
civis Naturae et libera vel maxime congrua
- 3.) Felis et perperam adlegantur eventus ex-
perimentaq; quorum adcuratio contem-
platio potius Deo providentiam, con-
firmat.

Director Excellentissime
Sociales Aestumatisime,

Rerum, quibus Virtutis Cultor eminent. ambitus adeo
late patet, ut vix ac ne vix quidem desingere possint
ac enumerari. In quibus indoles Virtutis fulget, eorum
nec dubia, vaga, volabilisq; est felicitas. Virtus enim
est una altissimis defixa radicibus, quae nunquam
ulla vi labefactari potest, in tempestate quiescit et
licet in tenebris et pulsa loco, manet tamen atq;
haeret in patria, splendetq; per se semper, nec alienis
unquam sordibus obsolescit. Vitam beatam non pro
mulum longinquum remotumq; esse, quod nisi sudore
et luctatione non reportatur, sed rem ante conspec-
tum quasi positam, quae non multum laboris ac
difficultatis habet sed saepe negotio acquiri potest,
arbitratur. Ita, ut dura pauperlati mole prematur,

erecto cum animo, ut contra omnium rerum copia
 abundet suavi comiq; videbit. Alram paupertate
 tanquam ablatam animum suum expli
 candi et quid valeat virtus factis declarandi occa
 sionem, affluentes divitias ut subministratam
 virtuti sua materiam apponit. Id etiam in se
 habet virtus, cur diligatur, quod ardens eius Cul
 tor non multorum solum dulcem admirabilemq;
 consequatur amorem sed quod etiam, qui virtu
 tem e mundo tollerent, si facultas non desisset
 eam admirari saltem cogantur. Plinius noster
 aliquando afferit, nisi sapientem non posse
 cognoscere sapientem. Nonne rectius veriusq;
 dixerit? non nisi virtute praeditum non
 posse cognoscere virtute praestantem. Ex
 periri enim quam exprimere facilius pos
 sumus virtutis dignitatem. At si accedit
 etiam sapientia literarumq; cognitio et quis
 animo nobiliori reddito et mentem intelligen
 tiamq;, qua nihil divinius homini Deus dedit
 acuerit animumq; excolere studet ac amplum
 veritatum regnum percurrere ultra plurimo
 rum intellectum affurgit, multum omnino dig
 nitatis sua magnitudini adjicit amissamq;

Numinis similitudinem recipere incipit ac speciem
 Inde enim doctrina, cui et virtutis splendor adest,
 fit, praestantia luculenter est percipienda,
 quod summam doctrinae et virtutis fastigium
 nisus, humana abjecta, divinam inducit na-
 turam. Non exiguam felicitatis partem doc-
 ti virtutesque praestantis Viri consistunt, quod
 aestuantibus voluptatibus remotis, rerum
 coetivumque contemplationibus transigit vi-
 tam. Qua alius acciderunt, perlustrat, adver-
 sisque commovetur, quibus causas acciderint
 doctrina, qua facta unde originem dixerunt,
 referre solet, explanat. Quandoque autem,
 Audivitores, in rebus humanis quidquam
 obivum deprehenditur, quod nulla ratione
 illustrari et explanari potest. Fit, ut ille
 subito in contemplationibus subsistere cogi-
 tur, cum a re quadam effecta ei repugnare
 videntur. Eandem inde animo agitabit cogi-
 tationem, quam Plinius verbis, qua sequun-
 tur, expressit: habet has vias conditio mor-
 talium, ut adversa ex secundis, ex adversis se-
 cunda nascuntur. Occultat utrorumque semina
 Deus ac plerumque bonorum in aliorumque causa
 sub diversa specie latent.

Quam iterum, Illustris Baileas
 verba coram facere mihi contingat, quan-
 topere mihi sit elaborandum, ut argumen-
 to utar huius loco idoneo suisq; auribus incul-
 ta oratione ne fin molestus, sailline intelli go,
 id vero quomodo pro meo ingenii imbecillitate
 praestari possim, non video. Ex Plinii scriptis
 iterum orationis meae hauso argumentum.
 Nobis paulo accuratiori mente perlustranti-
 bus scripta ~~Cassianus~~ Plinii, quae ad rostram
 atattm exstant in literarum monumentis
 quae locutionis ornamenta, quae sermonum
 gravitas, quae sententiarum puritas in pri-
 mo statim parduatur limine. Quamvis enim
 magis Lacedamoniorum dicendi brevitatem
 quam Romanorum ubertatem imitari, videan-
 tur, ne quis tamen negabit, Panegyricam in
 primis ornatu verborum et sententiarum
 esse excellentem. Verba, quae jamjam recitata
 in illius libello capite V legimus, de gravissi-
 ma quadam materia differendi occasionem
 mihi obtulerunt meq; ut, haud temeritate
 aut casu sed provida Numinis cura res
 humanas dirigi, demonstrari, commoverant
 De divina itaq; providentia dicturus in priori
 orationis

parte eorum, qui providentiam e mundo tollunt, argu-
mentis enumeratis, in posteriori eadem refutans
providentiam tollere, injustum et inhumanum esse
exponam

Se autem Director Excellentissime, Vosque
Socii Aestum altissimi oro rogoque velitis
hanc qualemcumque orationem calam meam animis acci-
pere indulgentibus. Omne mihi per-fugium in
Vestra bonitate est filium. Quamquam enim mi-
hi per se delecta materia dignitas audientiam factu-
ra videatur, vereor tamen, ne ei quid auferat dicendi
facultas. Meam itaque tenuitatem Vestro favore sub-
levetis meamque orationem benigne ac placide excipia-
tis velim

Quanti ponderis sit quaestio, an res humanae Deo sint
curae fufius exponere, necesse non puto. Quid cum
fortuna adversa conflictantem majore consolatione per-
tulisse ejusque luctus qua ratione luctari poterunt
quam cogitatione: Numen, quod nunquam veris desi-
ciunt, meae curam non deposuit neque in calamitate
tabescentem diligenter observat. Ut etiam calamita-
tem meam ludibrio augeant. Illud Numen, cujus
cura res humana dirigitur, meae subvenit sollici-
tudini. Nichil sane illius infelicitate deesse putave-
rim, si occultum Deorum ignarum esse persuaseris, tu-
menisque curae subduxeris. Quum adeo solatii plena
esta sit veritas, omitto nunc argumenta, quae cum tunc
quid

licentur, quid quoddam commovere valuit ut eam desiden-
 tes contrariam defendant. Anle oculos, Auditores,
 talem personam videri. In celum manibus, Numinis
 cura aspiciens, Miser insolens, exclamat, quam
 parvus subjectus, tibi videtur terrarum opifex! quo-
 niam ad quoddam temporis spandum etiam in hoc
 mundo existis, illum te studio eligisse, in mensum
 opus mundi fabricantem et quoad vias in te curas
 et occupationes figere, credis. Summi Parentis et Ar-
 bitri rerum Magnitudinem decenter recte, metiri
 dicas. Mundum quidem conflavit, non autem uti
 puerili concipis modo, ut te et quamcumque formicam
 suo infinito subiceret intellectus ac locum in im-
 mensa rerum serie vobis habitandum constitueret
 Condidit Mundum sed modo Numine digno arcesse
 vit genera eius, quae sese ab aliis discernant, natu-
 ram tribuit, leges, constituit, secundum quas, quam-
 diu vellent, durarent. Cujus in uniuersum patentes legis
 virtuti et tu quod existas, debes, simul, cuncta acce-
 pisti, quae totius varietas & ordo requirebat. Haud
 igitur erat necesse, ut tibi proprium in ingenio divino
 et omnifacilia iudicares locum. Quantum tibi ser-
 nis atque arrogas, ut illae leges, quae innumerabilium Mun-
 dorum ordinem seruant, tibi non sufficiant. At quaedam

qua in universum sese extendit, se attollet, auferet, aliamque
 in locum suum substituit, salvo totius ordine. Sars tem-
 pestate orla mari, viore, ut quamcumque arenam coniecerit
 ejus Omnipotentia. Oceani termini non mutantur, arenam
 quocumque modo comoveas, nil interest, ubi jaceat. Similis
 et tuo est ratio, si quocumque velis loco, qualemcumque in-
 rerum serie occupes, mundus et cum tu esse desiveris, idem
 durabit. Amplius finem numero Alexandri exercitum et
 vim locustarum quicquid herbidum et frondosum ambeden-
 tum fert indifferenter eademque appicit fronte. Ne pestilen-
 tia omne mortalium genus depopulato min ante urentisque
 simul urbem ac agros, trepidans ad Numen supplices mittis
 preces, ut eam avertat. Tibi autem Deus illudit ne tua
 puerile anxietate se disturbare patitur, non ignorans, ordinem
 sui constitutum de locustarum voracitate et pestis sa-
 vitia victoriam esse reportaturum. Post quorundam an-
 norum & rursum urbem hominibus replendam horreisque fruc-
 tibus refertam videbis. Nec Numen, solio suo relicto, in terram
 descendit perturbacionibus obviaturus. Minima curare et cupis-
 vis rationem habere contra Numinis magnitudinem pugnat
 Ad haec accedit, ut, providentiam libertati humanae detri-
 mentum afferre & necessitatem quorundam importare, arbitrentur
 Quam rempe Numen hominum actionis, quocumque ei libet
 modo dirigat nec eas observare cesset, sed hominibus tanquam
 instrumentis utatur, nihil libertatis eis superesse censens.

Sequa sunt, vult Numen, ea ad efficienda offerre
 media, eas ut agant. Determinate commoveret,
 putant, si contra ea non fieri, maouit, medius ad
 ea producenda uicissariis remotis, contrarius in No-
 minibus prouiguit animo motus. Nec unquam ideo
 a Deorum nostrarum rationem exposcere posse
 Numen, cum ab Eius gubernatione totipendea-
 mus. Reuocatur humanarum curam deposuisse
 Deum, ipsa experientia euentibusque confirmari
 affirmant. Quae, afferant, inheante atque immi-
 nente auaritia est, bonis adfluit, Illi, qui Vir-
 tute Duce, suo & futuro seculo prodesset, fatis
 odio et invidia premitur. Tiberius in solis canes-
 cit et Titium genero humano eripit mors pre-
 matura Domitianus eodem, quo Nerva eo
 nomine IV interit leto. Nec ulla est ciuitas, qua
 partem meritorum atque referenda sed ue cogi-
 tanda quidem gratia fludeat. Leo innocentia
 praesidium & patria proditor agit triumphum
 Illam, qui solennia olim faciebat sacrificia, nunc
 propter inopiam in egestate video, hunc, qui vel
 Numini turpissime maledicere solebat, natura con-
 sumptus extinxit. Albinam rogi ratione ne ueritate
 ab Alba exstructo flammam extinxit, providentia?

Si Numen quoddam rerum humanarum curam haberet, malorum furoribus et audaciam frangeret et reprimere easque perturbations proficere cogerebatur. Ducas velim, ubi Numen unda terras inundanti, ne luum agrum attingeret, praecepit? Numillimas ad eum mittis precibus et specialem quandam adoras providentiam, nec ulla tamen sit rerum mutatio. Quanta rerum perturbatio, si singulos invocantes audiret Deus. Desinas idcirco fingere providentiam & somniari, qua male humiliorum redigit Deum, cum non e Numinis magnitudinis esse sui singulorumque curam habere, disciſti.

Quibusdam Adversariorum argumentis enarratis tranſeo ad poſteriorum orationis mea partem, in qua ea refutans inguſtum et inhumanum esse providentiam e mundo tollere, demonstraturus sum.

Deum, cujus magnitudo rerum humanarum curam non admittit, fingere ac cogitare perinde ac quibusvis officiis, quidquid ponderis habent, adimere omnesque solvere legibus. At, cum mundos, quorum longinquitatem deſinire nequimus, aspicio, solisque cogitatione persequor, quorum lumen non dum fortasse ad nos penetravit, deinde ad nostram redeo terram, ejusque magnitudinem demissus invenio me pro nihilo esse habendam, nonne in eam deduci deberem cogitationem? Deum nec ullam habere rationem. Quam vero cogitationem

humani intellectus limites prodere ejus cir-
 cumscriptionem luculenter indicare intellectu
 facillimum est. Cum enim divinam naturam
 humana mente perferatari conamur, semper
 fieri oportet, ut Deum eo indigno concipiamus
 modo. Quod si autem cogitaremus, Numen limi-
 tet loco interloqui, ille humanus conceptus
 evanescat necesse foret. Quum nec ullus in
 Deum cadit defectus, cogere tur, studio me igno-
 rare et negligere. Talem fovendes sententiam
 non Numen sed Jovem concipiunt, qui de
 Trojanorum suorum fato micione sollicitus
 in Monte Ida obdormivit. Quam ob causam
 me noscere et curare non vellet, haud video. At
 in comparatione ad eum omnem amittit digni-
 tatem. Homini multa perparcuta sunt, quia
 mens humana cuncta capere et complecti
 nequit. Quomodo autem in Deo Totum et par-
 tes distinguere separatimque cogitare queo. In
 spatis eadem ratione arena est praesens, qua
 mors. Illud Numen singulas partes querere
 siquidem memoria mandare necesse non habet. deus
 quidem late patentes ad rerum ordinem servan-
 dum confidisse concedimus, sed quaestio nunc ad huc

movetur, an qua creaverat, a mente sua divina removere potuisset. In quam aeternam regionem condito mundo sese contulisset, cum salva Numinis natura ubicunque non praesens esse nequit. In qua tunc augetur Numinis dignitas, si non in magnis solum curandis occupatam sed et ad minima sese demittentem videntur: idemque quod in sole et in planta magnam apparet. Et quis est denique qui negaret, regale esse et plantae Divinum unctum et minima curare.

Hic argumentum providentiam necessitatem quandoque importare et libertati humanae detrimentum afferre, veritate nitetur. Deus quasvis actiones et mutationes, quae fieri possunt vidit et videt, id enim Deo non idemque est eas, quae sapientiae suae voluntati non repugnant, nasci & coarctari permittit. Consilia inire et media eligere nobis quidem reliquit utriusque tamen manet arbiter. Ea ratione enim conjungantur media et talia eorum sit conditio efficiat, ut suae voluntatis respondeant. Non enim hominem, qui aliquid a consilio suo discrepare moliretur; animadvertit, cum nescit prohibet, si autem jamjam existit, prius quam conatum suorum finem attigerit rebus cum humanis eripit. Quandoque et eis media auferit, aliam rerum conditorem fieri rationesque quae eorum consilio obstant, accedere jubet, vel et in ipso homine aliam progignit affectus. Quae omnia tamen non impediunt, quominus homo sua sequatur consilia nec unquam ad haec vel

illa efficienda cogatur sed non unquam libertate
in agendo utitur eadem, qua, si et nulla daretur
providentia.

Est autem nunc Superest, Auditores,
ut paucis finis ostendam, falso et perperam
adlegari eventus experimentaq, quorum adcu-
rator contemplatio potius daret providentiam
confirmat.

Veteres illi, iam conturbabantur, quoniam in rebus
humanis multa viderent fieri, quam di-
vine sapientia ac bonitate convenire existi-
marent. Hinc proveniebant querelae:

Quirinus tumulo jacet: at Cato perus!
Pompejus nullis credimus esse Deos!

Eandem dubitationem ea de re expressit Clau-
dianus:

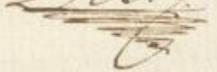
Saepe mihi dubiam traxit potentia mentem
curarent superis terras an nullus inesset
Rector et in caelo fluerent mortalia caesa

Quamquam nobis divinitus aeterna veritatis lux
affulserit tamen et nostra aetas hominibus a-
bundat, qui ignominiam, morbas, orbitatem pro-
prium quoddammodo bonorum patrimonium
esse intelligentes, attoniti haerent. Rationis
genere agitare verarumq, patiatur Deus, deficere
requerunt. Prima omnium causa mihi esse videtur
et

faciamus, quibus felicitatem metere quosque ex omni
 hominum numero felices ac beatos, quos contra infeli-
 ces ac miseris facere debeamus. Non enim possiden-
 tem multa vocaveris recte beatum rectius occupat nomen
 beati, qui divinis muneribus sapienter aliis duramq; callet
 pauperiem patis peiusq; leto flagelantur, non ille
 pro caris amicos aut patria timidas perire. Non cui mal-
 ta dura & aspera eveniant, miser, sed is potius, qui pro-
 speris juvenilibus corius nec in fallaciis huius vite
 bonis acquiescit. Multo ii beatiores sunt, qui prospera
 quadam calamitatum serie prosi animam non despon-
 dunt sed a voluptatibus vices non sinant. Aurum, ut
 Circa dicit, probat ignis, miseria fortes viros. Cum
 deinde innocentissimis, quantum eisdem hominum
 natura fert, nunquam a molestia respirare videamus
 cogitamus esse est, aut, quod natura ipsa abhor-
 ret atq; refugit. Deum injustum esse, aut post
 hanc vitam praemia pro suis cuiq; actionibus divinitus
 esse constituta, alias enim illis nihil infelicitis fo-
 ret. Ad eum luculenter prospici potest, non morte
 terminari sed superesse aliam vitam. Principes, qui
 acerbe in subditos saevit, et in maxima immanitate
 versatur, etiam a Deo constitutus esse potest. Comen-
 failem suamq;, quem ille excepit, Principem visis
 ferre fors non poterant, sed contumaciter omnia ge-
 rates ea, quae humane nonbantur, non audibant.

Nomen etq; civitatem a gravi Tyranno premere
 eiq; letum crudeliumq; proficere coquebatur, quo
 injuriam, quibus suavem Principem lace-
 rocraverant, poenas exspectat. Ex quibus-
 dam deniq; coentibus Deum judicare, in con-
 fute ac temere factum mihi videtur, cum
 mentem divinam perforatam rerumq; rerum
 perfpicere mortalibus non sit datum
 His, quam potui, persuasissimis solutus, gratias
 vobis, Auditores, maximas ago pro parte
 tua, que me dicentem adhuc audieritis. Atq;
 cum cogito, de quo orationis argumento, Illu-
 stris Societas, verba coram facere mihi
 hodie contigerit, animo impetu me compelli so-
 lio, ut oratione finem nondum imponere que-
 am. Ad Te rempe, Summe Parens et Arbitr
 rerum, qui provida cura cuncta complecteris, con-
 fugiens humillime obsecror in amora civium
 et ardentissimis horum Sociorum vota ex-
 pleas, optime Principis salutem diuturnita-
 temq; imperii exoptantem. Involucrum seruis
 in quo Masarum Jammum deus et non or con-
 sistit, quem dedit CAROLVS PHILIPPVS
 gloria sua & virtutis hactenq; nostras delicias
 et splendorem nostrum CAROLVS

A. D. O. V. S. C. V. M. Amules uniuersam Marchicam
 Domum quibusvis maximis bonis et diuinitam
 habitumq; reddas illius prosperitatem et incon-
 tursam. Sed re parte tantum optatorum nostro-
 rum respondeat remunerans. S. M. Gr. etia, tuoris
 etiam Perillustrem Praesidem, cuius be-
 neficia in nos singulos collata predicare potuit
 esse ac ea minuire eumq; per plurimas annos suf-
 ficientem praestes, ut sub Eius Subela fruictus ab
 Es condita ampliffimis fruictibus in dies augetur
 Quo facto sua, Praestantissima Socie-
 tas gloria perpetuitas praestabitur, in dies q;
 florentior eade.

Dixi.

589.

[Faint, illegible handwritten text in a cursive script, likely a list or index.]

*literales
classis*

12